Hazırlayan: Sinem KAYA *(Uzman Yardımcısı)*
TOBB AB Uyum ve Müzakere Müdürlüğü

Biyogüvenlik Kanunu ve GDO'LU ÜRÜNLER değerlendirmesi

12. Faslın açılış kriterlerinden biri olan Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu 11 Haziran 2010 tarihinde yasalaştı. Bununla birlikte, **gıda güvenliği açısından önem taşıyan ve GDO yasası** olarak da bilinen Biyogüvenlik Kanunu tartışmaları önem kazandı.

Altı aylık dönemi kapsayan İspanya Dönem Başkanlığı'nda açılan tek fasıl olma özelliğini taşıyan 12. Fasıl kapsamında, Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar (GDO), genetik özellikleri suni yollarla değiştirilmiş olan veya farklı genlerin birleştirilmesi ile oluşturulmuş bitki ve hayvan organizmaları gündem oluşturan konulardan biri oldu. AB'nin 2001/18/EC sayılı Direktifi'nde ise GDO'lar, "Çiftleşme ve/veya doğal rekombinasyon yoluyla doğal olarak meydana gelmeyen bir şekilde genetik materyali değiştirilmiş olan, insan haricindeki organizmalar" şeklinde tanımlanıyor.

Konu gıda güvenliği olduğunda GDO'ların tartışılmasının hem gerekli hem de kaçınılmaz olduğu yadsınamaz bir gerçeklik. Bunun yanı sıra teknolojik ve bilimsel gelişmelerin toplumlarca ve siyasi otoritelerce benimsenmesi zaman alabiliyor. Örneğin, gıda tüketimi alışkanlıkları ve gıda zincirleri farklı olan 27 üyeli AB'de gıda konusunda her ülkenin aynı kriterleri tamamen benimsediği ve uyguladığı iddia edilemez. AB ülkeleri arasında dahi kısmi bir kabulleniş bulunuyor, mevzuatın içeriğine birtakım geçici çekinceler konuluyor. Özellikle gıda konusunda tüketicilerin hassasiyeti makul karşılanmalı, GDO ile ilgili tartışmaların bilimsel ve doyurucu platformlarda yapılmasına özen gösterilmelidir.

GDO TARTIŞMALARININ ÇEŞİTLİ BOYUTLARI

GDO'lar Avrupa'da ve Türkiye'de birkaç boyutu ile tartışılıyor. Tartışmaların bir bölümü GDO'ların gıda ürünleri olması sebebiyle artan bir ivme çiziyor. Oysa genetiği değiştirilmiş gı-

dalardan önce GDO'lar ilaç sektöründe hâlihazırda kullanılmaktaydı. Örneğin insülin geninin domuzlardan alınıp bir bakteriye aktarılmasıyla diyabet hastalarına insülin sağlanabilmekte, tiroid ve büyüme hormonları genleri, hayvanlardan alınarak bakterilere aktarılmakta ve hormon eksikliği olan insanlar bundan faydalanabilmekteydi. Belki de en önemlisi hepatit B aşısı başta olmak üzere birçok aşının GDO'lardan elde edilmekte olduğudur [1].

Tartışmalara AB açısından bakıldığında, genel hatları ile çerçevenin çizilmesi gerekir. Avrupa Birliği, modern biyoteknolojinin, özellikle de GDO'ların gelişiminin tamamıyla güvenli bir ortamda ilerlemesini temin edebilmek maksadıyla, 1829/2003 sayılı Yönetmeliği kabul etmiştir. Genetiği değiştirilmiş gıda ve yemler hakkındaki bu yönetmelik, küresel hedef olarak insan hayatını, sağlığını ve refahını, çevreyi ve tüketici haklarını en üst seviyede korumayı belirlemiş; bunu yaparken de iç pazarın da etkin çalışmasını sağlamayı ilke edinmiştir. Sonrasında bu yönetmelik, GDO'ların izlenebilirliğini ve etiketlenmesini de kapsayan 1830/2003 sayılı Yönetmelikle desteklenmiştir[2].

GDO'larla ilgili 2001/18/EC sayılı Direktif'in 23. maddesi ise bir "korunma hükmü"nden bahsetmektedir. Bu hükme göre, AB üyesi ülkeler meşru nedenler sunmaları şartıyla geçici olarak kendi topraklarında GDO'lu ürünlerin satışını ve kullanımını sınırlama ya da yasaklama hakkına sahiptir. AB'de bu hakkını kullanan altı üye ülke (Avusturya, Fransa, Yunanistan, Macaristan, Almanya ve Lüksemburg) bulunmaktadır. Bahse konu meşru nedenler insan ve çevre sağlığına risk oluşturma durumu olarak belirtilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanununun Meclisten geçirmesi doğrudan bir fasıl açılış kriteri değil, yalnızca AB müktesebatına uyum sürecinin bir parçası. Zira benzeri bir direktife AB Komisyonu tarafından üye ülkelerin uyması bekleniyor, fakat üye ülkeler tarafından çekinceler konabiliyor.

Kamuoyu nezdinde etki alanı düşünüldüğünde ilaç ve diğer alanlara kıyasla, gıda konusu daha fazla önem oluşturuyor. GDO ve ürünleri, özellikle insan sağlığı ve çevreye etkileri konusunda eleştirilerin merkezinde yer almakta. GDO içeren ürünlerin tohumlarının çevreye karışarak doğal ürünleri etkileyip yapısını bozabileceği savunuluyor. GDO'lu ürünlerin doğal ortama yayılıp yaygınlaşması sonucunda böcek nüfusunun olumsuz etkilenmesi ve GDO'lu ürünlerin biyoçeşitliliği tehlikeye sokacağı ve biyolojik kirliliğe neden olacağı da yaygın endişeler arasında yerini alıyor. Öte yandan, genetiğin değiştirilmesiyle amaçlanan hususlardan birisi de farklı koşullara dirençli organizmalar yaratılması. GDO içeren veya GDO'lardan üretilen gıda ve yemlerin düşük maliyeti ve seri üretimi nedeniyle belli kesimlerce dünyadaki gıda temini sorununun çözüme ulaşması için önemli bir araç olarak görüldüğü de ifade ediliyor.

GDO ve ürünleri çevre ve insan sağlığı bakımlarından tartışma yaratmasının yanı sıra bir de ekonomi boyutuyla gündem işgal ediyor. GDO'lu gıda üretiminin birkaç şirketin tekeli altında olması başlı başına bir sorun yaratıyor. Bunun yanı sıra geleneksel tarımda kullanılan bitkilerin tohumlarıyla bir sonraki yıl yeniden ürün alınabiliyor, fakat GDO'lu tarımda ise bu mümkün değil. Üreticiler, firmalardan her sene tohum almak zorunda bırakılıyor. Bunun gibi birtakım hususlar GDO'lar hakkındaki tartışmaları çeşitlendiriyor.

Yukarıda özetle ifade edildiği üzere, GDO ve ürünleri ile ilgili fikir ayrılıkları gerek sıhhi, gerek ekolojik gerekse ekonomik boyutları ile var olmaya devam ediyor. Türkiye açısından bakıldığında sürecin bir de siyasi boyutu bulunuyor. AB üyelik müzakerelerini yürüten ülkemizde, AB aleyhtarı ve lehtarı kesimlerin konuya yaklaşımları da farklı oluyor. Örneğin, aşağıda incelenecek olan GDO'larla ilgili Biyogüvenlik Kanunu'nun AB'ye uyum yasaları çerçevesinde kabul edildiğini ve sırf bu sebeple de gerekli ve kaçınılmaz olduğunu savunan bir kesim var. Ancak, GDO konusunun Avrupa standartlarına paralel olarak yasalaştırıldığı üzerine vurgu yapılırken ve yasanın tartışmasız geçmesi istenirken, AB ülkeleri arasında konuya temkinli yaklaşıldığını ve bu konuda farklı görüşlerin ol-

AB üyesi ülkeler meşru nedenler sunmaları şartıyla geçici olarak kendi topraklarında **GDO'lu ürünlerin satışını ve kullanımını sınırlama ya da yasaklama hakkına sahiptir.**

duğunu da unutmamak gerekir. Bahse konu yasasının içeriği ve yasallaşması AB ülkeleri içinde de tartışmalara sebep oluyor.

Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı faslı için bir açılış kriteri olma özelliği taşımayan Biyogüvenlik Kanunu, yasalaşmasından önce tartışılmaya başlandı. Gıda güvenliği ve GDO konusunun gündemi bir süre daha işgal edeceği söylenebilir. Bu sebeple, konunun bilimsel zeminlerde, siyasallaştırılmadan kamuoyunun da fikri alınarak benimsetilmesi önem taşımaktadır. GDO'lardan elde edilen gıdaların geleceğini belirleyecek önemli hususlardan biri olarak tüketicilerle iletişim kurulması benimsenmelidir. Tüketicilere kalitede iyileşme, daha sağlıklı alternatifler ve ucuz fiyatlar gibi avantajlar sunulmalıdır. GD ürünlerin sağladığı diğer bir avantajın da pestisitler (tarım ilaçlarının genel adı) gibi tarım girdilerinin kullanımını azaltması olduğu ifade edilmektedir. Tüketicilerin bu gibi tarımsal girdilerden hoşlanmadığı bilindiğinden, tüketiciler GDO'ların bu yönünden de haberdar edilmelidir [3].

BİYOGÜVENLİK KANUNU'NUN GEÇMİŞİ

GDO'larla ilgili 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu 18 Mart 2010'da kabul edilerek, 26 Mart 2010 tarihinde T.C. Resmî Gazete'de yayımlandı. Kanun, 12. Faslın önündeki açılış kriterlerinden biri olmamasına rağmen özel sektörün bilgilendirilmesi açısından önem taşıyor. Konunun geçtiğimiz ay tekrar gündeme gelmesine ve tartışılmasına sebep olan ise GDO'lar için uygunluk denetimi yapan bilimsel komitenin iki yeni karar alması oldu. Kısaca bu kararlara değinecek olursak; ilk kararla bir ürünün GDO'lu sayılabilmesi için öngörülen eşik değer Avrupa Birliği'nin de kabul ettiği biçimde binde 9 olarak belirlenmiştir. Eşik değeri aşan oranda GDO içeren ürünlerde bu durum etikette belirtilmek durumundadır. Komite, aynı kararda, genetiği değiştirilmiş 3 çeşit soyanın gıda ve yem amaçlı kullanımında risk olmadığına hükmetmiştir. Bilimsel komitenin ikinci kararı ise 17 çeşit genetiği değiştirilmiş mısırla ilgili sonuçları içermektedir. Komite, genetik olarak değiştirilmiş T25 kodlu mısır için uygunluk vermemiştir. Ancak diğer 16 mısır çeşidinin 12'si yem ve gıda, 4'ü sadece yem amaçlı kullanılabilecektir. Kararı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı da onaylamış bulunuyor.

Konunun kısa geçmişine değinecek olursak; 12. Fasılla ilgili tanıtıcı tarama toplantıları Mart 2006'da, ayrıntılı toplantısı ise Nisan 2006'da yapılmıştır. Tarama Raporu Şubat 2007'de yayımlanmıştır. Tarama Raporu'nda belirtilen şekliyle; genetik yapısı değiştirilmiş ürünlerin üretim ve ithalatı için izin/ruhsat verilmemekte ve GDO içeren ürünlerin kontrollerine yönelik bir mevzuat ve bundan sorumlu bir kuruluş bulunmamakta idi. Raporun yazıldığı dönemde Biyogüvenlik Kanunu taslak niteliğindeydi. 2009 İlerleme Raporu'nda da genetiği değiştirilmiş organizmalarla ilgili tedbirlerin iç hukuka aktarımının henüz tamamlanmadığı ifadesine yer verilmişti. Bu bağlamda düşünüldüğünde 18 Mart 2010'da kabul edilen Biyogüvenlik Yasası AB ile uyum sürecinde önemli bir adım niteliğindedir.

AB'nin GDO'larla ilgili 10'u aşkın direktifi bulunmasına rağmen temel olarak (EC) 1829/20032 ve bunun tamamlayıcısı olan (EC) 1830/20033 numaralı tüzükler öne çıkmakta olup, bunlar da GDO'lu ürünlerin etiketlenmesine ve izlenebilirliğine yönelik olarak düzenlenmişlerdir.

BİYOGÜVENLİK KANUNU

AB ile yürütülen üyelik müzakerelerinde Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı faslının müzakereye açılması öncesinde Meclisten geçirilen Biyogüvenlik Kanunu, GDO'larla ilgili faaliyetlerin denetlenmesi, düzenlenmesi ve izlenmesi ile ilgili usul ve esasları belirliyor. Kanun, GDO ve ürünlerini ithal edecek ve bunların üretimini yapacak tüzel ve gerçek kişilere yol gösterici nitelikte olup faydalanıcıların dikkatine sunuldu.

Türkiye'nin AB ülkeleri ile ithalat ve ihracat yaptığı dikkate alındığında bu kanunun da ikili ticari ilişkilerin standardizasyonuna ve aralarındaki uyuma yönelik bir adım olduğu değerlendirilmektedir. Başka bir ifade ile aynı dilin konuşulmasına yönelik bir girişim olarak yerini almıştır.

Kanun beş bölümden ve 18 maddeden oluşmaktadır:

Türkiye'nin Biyogüvenlik Kanunu'nu Meclisten geçirmesi doğrudan bir fasıl açılış kriteri değil, yalnızca **AB müktesebatına uyum sürecinin bir parçası olmakta.**

Birinci Bölüm (Amaç, Kapsam ve Tanımlar)

Kanunun amacı bilimsel ve teknolojik gelişmeler bağlamında, modern biyoteknoloji kullanılarak elde edilen GDO ve ürünlerinden kaynaklanabilecek riskleri engellemenin yanı sıra insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla biyogüvenlik sisteminin kurulması; bu faaliyetlerin denetlenmesi, düzenlenmesi ve izlenmesi ile ilgili usul ve esasları belirlemektir.

Kanun, veteriner tıbbî ürünler ile Sağlık Bakanlığı'nca ruhsat veya izni verilen beşeri tıbbî ürünler ve kozmetik ürünleri kapsamamaktadır.

İkinci Bölüm (Temel Esaslar)

Her bir GDO ve ürününün ilk ithalatı için gen sahibi veya ithalatçı, yurt içinde geliştirilen GDO ve ürünü için ise gerçek ve tüzel kişiler tarafından Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na başvuru yapılması gerekmekte. Başvurularda, başvurunun içeriğine ilişkin bilgiler ile GDO ve ürününün ne amaçla kullanılacağının belirtilmesi zorunludur. GDO ve ürünü için birden fazla amaçla kullanım başvurusu yapılabilmekte; birden fazla amaçla kullanım başvurusu yapıldığında, her bir amaç için ayrı başvuru yapılmış sayılmaktadır. Yapılan bir başvurunun sonucu başka başvurular için örnek oluşturmamaktadır.

Bir ürünün GDO'lu sayılabilmesi için öngörülen eşik değer Avrupa Birliği'nin de kabul ettiği biçimde binde 9 olarak belirlenmiştir.

Bakanlık başvuruyu Biyogüvenlik Kurulu ile istişare içinde değerlendirmektedir. Başvuruların reddedilmesine sebep olan hususlar aşağıda sıralanmıştır:

- İnsan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevre ve biyolojik çeşitliliği tehdit etmesi,
- Üretici ve tüketicinin tercih hakkının ortadan kaldırılması,
- Çevrenin ekolojik dengesinin ve ekosistemin bozulmasına neden olması,
- GDO ve ürünlerinin çevreye yayılma riskinin olması,
- Biyolojik çeşitliliğin devamlılığını tehlikeye düşürmesi,
- Başvuru sahibinin biyogüvenliğin sağlanmasına yönelik tedbirleri uygulamak için yeterli teknik donanıma sahip olmadığının anlaşıldığı durumlarda reddedilebilmektedir.

Başvurunun reddedilebilmesinin yanı sıra bir de öncelikli olarak izin alma prosedürü bulunmaktadır. Araştırma yapmaya yetkili kuruluşlar tarafından bilimsel araştırma amacıyla ithal edilecek GDO ve ürünleri için Bakanlıktan izin alınması gerekiyor. Araştırma amaçlı yapılacak faaliyet ve sonucu hakkında Bakanlığa bilgi verilmesi zorunludur. (Madde 3).

Bir diğer maddede ise GDO ve ürünlerine ilişkin genel olarak yapılması yasak olan birtakım fiiller yer alıyor:

- GDO ve ürünlerinin onay alınmaksızın piyasaya sürülmesi.
- GDO ve ürünlerinin, Kurul kararlarına aykırı olarak kullanılması veya kullandırılması.
- Genetiği değiştirilmiş bitki ve hayvanların üretimi.
- GDO ve ürünlerinin Kurul tarafından piyasaya sürme kapsamında belirlenen amaç ve alan dışında kullanımı.
- GDO ve ürünlerinin bebek mamaları ve bebek formülleri, devam mamaları ve devam formülleri ile bebek ve küçük çocuk ek besinlerinde kullanılması (Madde 5).

Herhangi bir ürünün Bakanlık tarafından belirlenen binde 9 eşik değerinin üzerinde GDO ve ürünlerini içermesi halinde; etikette, GDO içerdiğinin açıkça belirtilmesi zorunludur (Binde 9 eşik değerine ulaşmadığı durumlarda etikette belirtme zorunluluğu bulunuyor.

Üçüncü Bölüm (Bakanlığın Görev ve Yetkileri İle Kurul ve Komiteler)

Bu bölümde ise Bakanlığın, Biyogüvenlik Kurulu'nun ve bilimsel komitelerin görev ve yetkileri ifade edilmiştir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı; insan, hayvan, bitki sağlığı ile çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla bu Kanun kapsamına giren ürünler hakkında tamamen veya kısmen toplatma, mülkiyetin kamuya geçirilmesi, ürünün çıkış noktasına iadesi, faaliyetin geçici olarak durdurulması, ürünün imhası, piyasaya arzı, ticareti ve işlenmesinin yasaklanması gibi ihtiyati tedbirleri almaya ve her türlü düzenlemeyi yapmaya yetkilidir (Madde 8).

Bakanlığa gelen başvuruların değerlendirilmesi için Biyogüvenlik Kurulu oluşturulmuştur. Kurul Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'ndan 4, Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan 2, Sağlık Bakanlığı'ndan 1, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan 1 ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan 1 üye olmak üzere; 3 yıllık süre için, ilgili bakanlar tarafından belirlenen toplam 9 üyeden oluşmaktadır. Bakanlıkça seçilecek üyelerden birinin üniversite, diğerinin ise meslek örgütleri tarafından gösterilen adaylar arasından seçilmesi zorunlu olup Kurul Başkanı, Bakan tarafından belirlenmektedir

(Madde 9). En az 7 üyenin hazır bulunması ile toplanan Kurul, üyelerden en az 5'inin aynı yöndeki oyuyla karar almaktadır. Kurul kararı tutanakla tespit edilip, imza altına alınmaktadır (Madde 10).

Kurul Başkan ve üyeleri ile bunların eşleri, evlatlıkları ve ikinci derece dâhil kan ve kayın hısımları, Kurulun karar almakla görevli olduğu faaliyet veya alanlarla ilgili herhangi bir ticari faaliyette bulunamamakta veya sermaye piyasası araçlarına sahip olamamaktadır. Bu fıkra hükmüne aykırı davranıldığının tespit edilmesi durumunda, ilgili kişilerin üyelikleri Bakan tarafından derhal sona erdirilebilmektedir. Kurul Başkan ve üyeleri, görevlerinden ayrılmalarını izleyen 3 yıl içinde bu Kanunla düzenlenen faaliyet ve alanlardaki özel kuruluşlarda görev alamamaktadır (Madde 9).

Biyogüvenlik Kanunu ile Tarama Raporu ve **İlerleme Raporu'nda görülen eksiklikler giderilmeye başlanmış,** açılış kriterleri yerine getirilmiştir.

Dördüncü Bölüm (Hukuki Sorumluluk, İdari Yaptırımlar ve Ceza Hükümleri)

GDO ve ürünleri ile ilgili faaliyetlerde bulunanlar, bu Kanun kapsamında izin almış olsalar dahi, insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanmasına karşı oluşan zararlardan sorumludur. Bu sorumluluk, GDO ve ürünlerinin, başvuru ve kararda yer alan koşulları sağlamadığının anlaşılması durumunda zarar oluşmasa dahi geçerli olmaktadır (Madde 14).

GDO'ların kapalı alanda kullanımı ve gıda, yem, işleme ve tüketim amacıyla piyasaya sürülmesi, ithalatı ve transit geçişi için izin alma zorunluluğu olduğu halde, bu faaliyetleri izinsiz olarak gerçekleştirenler ile GDO'ları çevreye serbest bırakanlar ve üretenler bu faaliyetler sonucunda meydana gelen her türlü zarardan sorumlu tutulmaktadır (Madde 14).

Ortaya çıkan bir zararın GDO'lardan kaynaklandığının kabul edilebilmesi için, zararın organizmaların sahip olduğu yeni özelliklerden veya organizmaların yeniden üretiminden veya değiştirilmesinden ya da organizmaların değiştirilmiş materyalinin başka organizmalara geçişinden kaynaklanması gerekmektedir. Zararlardan kaynaklanan sorumluluğun tespitinde; zararların tarım, orman, gıda ve yem ürünlerinin içindeki genetik değişiklikten kaynaklanmış olup olmadığı göz önünde tutulmalıdır (Madde 14).

Her ne amaçla olursa olsun piyasaya sürülmüş GDO ve ürünlerini karar koşullarına uygun olmayan bir şekilde muameleye tabi tutmak suretiyle veya başka bir yolla zararın ortaya çıkmasına ya da sonuçlarının ağırlaşmasına sebep olanlarla bunları ticari olarak üretenler, işleyenler, dağıtanlar ve pazarlayanlar bu zararlardan zincirleme olarak sorumlu durumdadır. GDO ve ürünlerini piyasaya süren, ticari olarak işleyen, dağıtan ve pazarlayanlar meydana gelebilecek zararlar ve bunlara ilişkin sorumluluklar hakkında birbirlerini bilgilendirmek zorundadır (Madde 14).

GDO ve ürünlerinin neden olduğu zararların tazmin edilmesini talep hakkı, zarar görenin, zarardan veya zarar vereni öğrenmesinden itibaren iki yıl ve her halükarda zararı doğuran olayın meydana gelmesinden itibaren 20 yıl sonra düşmektedir. Zararın sel, dolu, heyelan, deprem gibi tabii afetlerden veya zarar görenin ya da üçüncü kişinin ağır kusurundan kaynaklandığının tespit edilmesi halinde sorumluluk hükümleri uygulanmaz (Madde 14).

Beşinci Bölüm (Yönetmelik ve Son Hükümler)

Kanunun uygulanmasına yönelik olarak düzenlenecek yönetmelikler, Kanunun yayım tarihinden itibaren en geç 3 ay içerisinde Bakanlık tarafından çıkarılmak durumundadır (Madde 16). Kanun yayımı tarihinden 6 ay sonra yürürlüğe girecektir (Madde 17).

SONUÇ

Sonuç olarak, önümüzdeki aylarda müzakeresine başlanması beklenen 12. Fasıl olan Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı kapsamına giren GDO'larla ilgili 5799 sayılı Biyogüvenlik Kanunu'na özet olarak yer verdik. Buna ek olarak, GDO'larla ilgili süregelen tartışmalara hem AB ülkeleri, hem de Türkiye bağlamında değinildi. Bahse konu kanun, AB müktesebatının uyumlaştırılması çabasına yönelik bir adım olarak değerlendirilmekte olup, Tarama Raporu (2007) ve İlerleme Raporu'nda (2009) görülen eksiklikler giderilmeye başlanmış, açılış kriterleri yerine getirilmiştir. İş dünyası ve özel sektör görüşlerinde mevzuatın ilgili kısmının maliyetli olacağı ve zaman alacağı öngörülmektedir. Bu sebeple müzakere sürecinde atılan her adımın belirli bir program çerçevesinde ve yapılan itinalı ön çalışmalar ışığında gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır.

DİP NOTLAR:

1 *NTV Bilim Dergisi, GDO Özel Sayısı, Kasım 2009, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25018394/> Erişim tarihi: 6 Temmuz 2010*

2 *Avrupa Komisyonu Resmi İnternet Sayfası, <http://ec.europa.eu/food/food/biotechnology/gmo_intro_en.htm> Erişim Tarihi: 8 Temmuz 2010*

3 *Modern Biyoteknoloji, GDO'lar ve Gıda Güvenliği Konferans Notları, İstanbul 2004, s.102, <http://www.tgdf.org.tr/turkce/ekler/gdokitabi.pdf Erişim tarihi: 5 Temmuz 2010.*

4 *Bilimsel Komitenin mısırla ilgili araştırma sonuçları ve kararına Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın <http://www.tagem.gov.tr/pdf/gdo_komite.pdf> internet adresinden ulaşılabilir.*